

BISERIC'A si SCÓL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literara si economica.

Iese odata in septemana: DUMINEC'A.

<p>PRETIULU ABONAMENTULUI. Pentru Austro-Ungari'a : Pe unu annu 5 fl.—cr., pe 1/2 annu 2 fl. 50 cr. Pentru Romani'a si strainetate: Pe unu annu 14 fr., pe jumetate annu 7 franci.</p>	<p>PRETIULU INSERTIUNILORU : Pentru publicatiunile de trei ori ce contiennu cam 150 cuvinte 3 fl.; pana la 200 cuvinte 4 fl.; si mai sus 5 fl v. a.</p>	<p>Correspondentiele sè se adreseze Redactiunei „BISERIC'A si SCÓL'A.“ Èr banii de prenumeratiune la TIPOGRAFI'A DIECESANA in ARAD.</p>
---	---	--

Resnetu.

Sub titlul acest'a primim dela unu venerabil amic al fóiei nóstre, urmatóarele reflexiuni la mai multi artielii publicati in numerii din urma din „Biseric'a si Scóla“ :

Urmaresc de un lung sir de ani tóte miscàrile poporului, ale preotimei si invetiatorimei nóstre pre terenul desvoltàrii economice ; si me bucur din inima când ved, ca fóia nóstra „Biseric'a si Scól'a“ se ocupa cu atât'a interesu de desvoltarea poporului nostru pre acest teren.

A vorbí de ale economiei la noi, la romàni, cât mai mult, nu este nici pré mult, nici superfluu, pentru ca noi romanii, asia mi-se pare mie, suntem deprinsi a avé un mod de gandire cam pré ideal. Suntem un neam de ómeni, carele ascépta pré mult dela eventualitài, si carele pré de multe ori crede, ca ar fi indreptatit a primí cu putièna ostenéla si cu lucru putièn tóte cele de lipsa, si tóte conditiunile trebuintióse pentru o desvoltare repede si succésa pre tóte terenele vietii. Si in trecut a potut se fia, si se se intèmples si astfelu. Dar timpurile s'au schimbat, si cu un astfelu de mod de gandire, — adeca cu un mod de gandire, carele calculéza, si contéza pre eventualitài, astadi nu mai merge, si nici nu póte se mai mérga. Si deci astadi ni-se impune intrebarea, ca ce este de facut, pentru cá se ne potem sustièné cu demnitate, si se potem progresá cu repejunea, pre carea o reclama dela noi timpul si imprejuràrile vietii asia numite moderne ?

Astadi s'au inmultit pretensiunile ómenilor.

Inainte vreme traiam ómenii cum poteau. Astadi inse nu se mai póte astfelu. Timpul si imprejuràrile cer ceea ce de altcum si fiecare om doresce, cá se traiésca mai bine, se fia mai bine, imbracat, si se aiba mai multe comoditài. Èr daca cinev'a nu le are tóte acestea, pre un astfelu de om lumea lu-dechiara de om necivilisat, epitet, pre carele nimenea nu-lu doresce, si nu voiesce se-lu aiba. Si deci daca

ne place la toti o viétia impreunata cu mai multe pretensiuni, decum le-a avut poporul nostru in trecut, — urmarea naturala este, cá se staruim, se aflam si mijlócele, seau isvórele de venit, prin cari se potem cascigá bunurile trebuintióse, prin cari se pótem prentèmpiná cu succes tóte aceste pretensiuni.

Pentru a aflá aceste mijlóce si isvóre de venit, avem numai dóue cài, numai doue conditiuni, si a-nume : 1) scólele nóstre confessionale, si 2) esemplul preotimei si al invetiatorilor si in genere esemplul bun al inteligentiei.

Si când vorbesc de „scólele nostre confessionale,“ eu cel putièn nu mi le pot inchipuí altcum, decât de nisce scóle intru tóte conforme vietii si trebuintielor poporului nostru ; èr aceste trebuintie sunt si spirituale si materiale. Si invetiamentul, carele nu satisface ambelor acestor trebuintie, nu este perfect, este defectuós.

Pentru ilustrarea imprejuràrilor, in cari vèd eu astadi starea, in carea se gasesce invetiamentul in scólele nostre confessionale, mi-aduc aminte de urmatórea intèmplare din viétia.

Cu ocasiunea unei espositiuni regnicolarie espunendu-si parerea un barbat de stat asupra celor vedute a dechiarat, ca este frumos rezultatul, dar totul este o saritura, si nu este inaintare. Si eu tare me tem, ca in invetiamentul nostru s'a facut o saritura, — dupace acest invetiament nu sta intru tóte in legatura cu trebuintiele poporului. Mie cel putièn mi-se pare fórté curios faptul : ca declamàm, disputàm, si cantàm in quartet, èr prin gradini pre, alocurea cresc si acum buruieni in loc de legume si mere paduretie in loc de póme nobile si de pretiu, — apoi ne nutrim slabu, siedem in casutie misere, si ne indestulim, daca ne ajunge sarea si lumin'a. Mie asia mi-se pare ca scólele nostre nu au potut lucrá de ajuns pana acum pre terenul desvoltàrii economice a poporului. Este de lipsa a-se face mai mult in acésta privintia. Si eu cred, ca ómenii nostri chiamati vor recunósce acést'a ; Si cá dovéda

mi-servesc chiar articlii publicati in Nrii 44, 45 si 46 din „Biserica si Scol'a". Frumose instructiuni aflam in numerii citati. Acestea se vor ceti si rspanđi in eparchia, si nu me indoiescu, ici colea vor ave si efect bun. Eu inse nu me potu indestulfi cu atat'a. Trebuie se cerem dela conducerea scol'elor nostru ceva mai pozitivu si mai radical pre terenul desvoltării economice a poporului.

Am vediut adeca, ca adunarea invetiatorilor de stat si comunali, tienua in August a. c. aici in Arad a cerut dela guvernul un profesor specialist pentru a-le predá cunoscintiele trebuintiose de pomarit. Cetim apoi, ca invetiatorii, preotii si unii din inteligentii altor confessiuni se ocupa cu tota puterea din diferitele ramuri ale economiei. La noi inse sunt de nenorocire forte putieni, cari se-se ocupe cu tot deadinsul de economia.

Invetiatorimea nostra ascapta tote dela popor; er daca este asia, atunci este natural, ca acesta invetiatorime se gandesca, si se ingrijesca, ca poporul se aiba intrens'a si in scol'a confessionala un exemplu viu asupra modului, cum se-si inmultiesca isvorele de venit prin cultivarea de pome nobile, de legume, de galitie, de vite, albine etc.

Propunerea mea in acesta privintia este, ca invetiatorii si preotii se incepa dupa potintia si imprejurari, ca in gradinile scolare si parohiale se-se cultive tote ramurile de economia possibile; er inspectiunea scolară, cand controleza scolele se-se estinda si asupra activitatii, pre carea o desvolta invetiatorii pre terenul economiei.

Este dupa mine de lipsa chiar din acest punct de vedere o controla mai severa a scol'elor nostre confessionale. Aici nu este permis a crutiá nimic, deorece convingerea mea este, ca edificiul scolaru, gradinile de scola, si tote afacerile economice ale invetiatorilor alta facia vor lua, cand vor fi controlate la timp prin auctoritatea scolară; er prin acesta comunele si poporul nostru vor lua cu totul alta facia. Si eu cred ca prin o buna controla a scol'elor nostre in acesta directiune seraci'a si necazurile de astadi de pre alocuria se vor schimbá prin indestulire.

Arad, 16/28. Noemvre 1892.

Un credincios.

Predica

la Dumineca XVII dupa Rusali.

„Si eta o muere era, carea avea duhul neputintiei de optspredece ani . . . si au dis ei Isus: muere sloboditu-te-ai de bol'a ta . . .“
Luca XIII, 11, 13.

Darul cel mai pretios al lui Ddieu pentru noi fara indoela, este sanatatea, crestinii mei! si erasi pedeps'a cea mai mare este pierderea sanatatii: bolele.

Nu este bunatate pe lumea ast'a ce nu ar da omul in schimb pentru sanatate; nu este lucru, nu jertfa erasi ce nu ar implini omul ca se scape de bol'a sa, de chinuri amare. Potem da ori ce daruri, bunatati omului morbos (bolnav) si deca sanatatea nu i-o putem da inapoi, acelea n'au nici un pretiu naintea lui. Da-i omului bolnav mancarile cele mai bune si beuturile lunei, caci mai bucuos ar manca o coje de malai, si se fie sanetos ca copilul vioiu din casa; culca-l pre el in perini moi, acopere-l cu haine caldurese, si nu si va afla odichn'a, ca baiatul ustenit de joc, ce dorme pe laviti'a (scaun) casii.

Asia de jalnica stare fiind bol'a, nu-i mirare, ca dorim a incungiura bolele seu deca am devenit morbos, bolnavi, se ne scapam cu ori si ce pretiu de bol'a nostra. Pentru sustinerea sanatatii nostre nu putem face alt'a decat se traim cumpetat intru tote, si se ne ferim de recela, de calduri mari si de obosela. Dar sciind ca firea omenesca este atat de debila, slabanoga, slabita fiind prin pecatul stramosiesc si peccatele lumii acesteia, incat pe langa tote ingrijirile nostre nu putem scapa de bole si neajunsuri — urmeza se cautam, ce avem de facut cand ne ajung bolele. Femei'a din evangeli'a dilei de adi, ce era bolnava de optspredece ani avend duhul neputintiei, a avut fericirea se alerge la insusi Mantuitoriu pentru tamaduire. „Iara Isus vediendu-o pre dens'a o au chemat, si au dis ei: muere sloboditu-te-ai de bol'a ta“ (Luca XIII. 12) Deca facatoriu de minuni ar umbla si adi pre pament, am alerga cu totii la el se primim asia de usior tamaduirea, nu mai prin cuvent, ca femeia bolnava din evangeli'a dilei; dar Christos s'a inaltat la ceriuri si siede de-a drepta Tatalui si macar ca a fagaduit, ca va petrece in vec cu noi, precum intradever si este cu noi prin biseric'a sa, astadi nu ne mai invrednicesce de a face minuni asia adese-ori pentru peccatele nostre, ci voiesce ca noi atat cand suntem sanetosi cat si cand suntem morbos, bolnavi, se traim totdeuna dupa intielepciunea, mintea omenesca si dupa sfaturile sale nemarginite cene-a dat si ne da si adi prin S. maica biserică.

Pentru acest cuvent mi-am propus si eu adi, crestinii mei, se ve arat ce datorintie are omul crestin facia de suflet si corpul seu in stare de morb, de bol'a pentru mantuirea nostra indoita. Deci ve rog sa fiti cu ascultare!

* * *

Mantuitoriu Christos, Crestinii mei! cu nemarginit'a sa intielepciune si bunatate s'a ingrigit prin invetiaturile sale Dumnediesci nu numai de sufletele, ci si de trupurile nostre. „Doctorul sufletelor si al trupurilor nostre“ fiind, ne-a dat pilda si noue preotilor ca urmatori ai apostolilor se ne ingrigim nu numai de cele sufletesci, ci si de celea trupesci ale

credinciosilor sei. Nune, pastorilor sufletesci, ce-i drept ni s'a dat datorinti'a a ne ingriji in locul prim de suflet, ca se dam sfaturi si invetiaturi pentru suflet, tienend naintea ochilor mantuirea sufletelor crestine; dar cu tote aceste nu sta in contradicere cu chemarea noastra santa deca dam sfaturi si invetiaturi credinciosilor si pentru bunastarea lor pamentesca, trupesca, ba chiar dela noi preotii romani cari suntem singurii adeverati sfatuitori si in bine si in reu ai poporului crestin, se si cere acest'a cu intetire.

I.

Pentru acest cuvânt voi se ve dau voue crestinii mei adi sfat si invetiatura nu numai pentru suflet ci si pentru trup si acest sfat al meu in casul de facia este: ca precând suntem morbosi, bolnavi, datori suntem din dragostea catra noi in-sine se recurgem de vreme la un doctor priceput pe langa rugaciuni, cereri si mangaiurile crestinesci.

Precând Christos ne indemna se mergem la preotii bisericei de suntem bolnavi, prin intieptul fiu alui Sirach ne demanda se cinstim si doctorii nostri: ce alta voiesce aici decât se recurgem si la sciintia invetiatiilor, doctorilor nostri in bolele nostre. Asia este, crestinii mei, datori suntem noi in casuri de bole ca sa ne incredintiam de timpuriu si unui doctor priceput, caci precum putem noi mantui o casa de foc deca vom stinge flacarile cele ce se ivesc intai, tocmai astfelu putem se alungam si morbul deca inecam germenel primie ale lui ajutorandu-ne cu sciintiele firei, naturii.

Voi diceti dora? ca „e zadarnic lucru a recurge la doctori caci nici ei nu pot da sanatate, numai Ddiu, si deca vre Ddiu pot chema o suta de doctori, tot vom muri . . si altele de aceste“ Se vedeti numai ca sunteti in ratacire, caci e drept ca numai dela Dumnedieu asteptam mantuire, dar cum? Bunul Dumnedieu dupa nemarginit'a sa putere ne pote reda sanatatea fara de nici o doctoria: dar acesta de celea mai multe ori nu voiesce se o face, si asta nici n'ar fi vrednic lucru de Dumnedieu ca se faca minuni pentru noi, cari cu peccatele, fara de legile nostre, ne-am castigat morbul seu bol'a; si ca pentru desfrenarile nostre si pentru calcarea legilor firei; ordinea firei se o stramute. „Ajutara-te ca si Dumnedieu ti va ajuta.“ Vedeti pentru aceea a sadit Dumnedieu tot felul de ierburi cu putere tamaduitoare si pentru aceea a dat Dumnedieu omului minte si pricepere ca sa traiasca dupa mintea sa si se folosasca chiar si puterea tamaduitoare a ierburilor, mineralelor si altele. Acestea inse nu le cunoascem noi toti, caci de aceste se ocupa sciintelele doctoresci si doctorii. Se cade deci se ne folosim de doctoriile date de Dumnedieu, si de omenii priceputi in acesta sciintia, cari sunt doctorii, medicii. Este forte lamurit ca din datorinti'a nostr'a catra trup, catra bunastarea noastra trupesca, se recurgem de vreme la doctori bine priceputi. Dar nu este destul ca se recurgem la doctori in bol'a noastra, ci trebuie se implinim ordinatiu-

nile si sfaturile aceluia. Ce folos de sful cel mai bun deca nu-i urmam si ce ne pot folosi medicamentele (lecurile) celea mai bune deca nu le luam?

Cel ce nu ia in socotintia sful medicului, in sciinti'a aceluia nesocotesce un dar alui Dumnedieu, si lucrând contra ordinatiunilor presciselor aceluia pecatuesce indoit in potri sa insasi; caci se lipsece pre sine insusi de vietia, ne luând in socotintia ajutoriul omenesc venit prin mintea, intieptiunea data de Dumnedieu si sa increde in bunatatea lui Dumnedieu si din partea sa nelucrând nimica, ascapta tote dela Densul.

Voi, crestinii mei pe langa rugaciuni dela preoti aveti obiceiul a recurge la vrajuri si vrajitori in vreme de bola si prin acesta nu numai ca primejditi vietia voastra, ci peccatuiti in contra lui Dumnedieu caci dati banii vostri pentru minciuni, pentru lucruri nefolositoare ba chiar insi-ve cumperati mortea voastra, precând ati potut recurge la mantuire dela Dumnedieu prin omeni intiepti.

Tainele firei a le cunoasce nu s'a dat omenilor, un vrajitor nu pote se scie ca trai-va cineva seu va muri in bol'a sa; un nepriceput nu pote sci, neinvetiand, ce pote folosi seu strica in cutare seu cutare bola, numai sciinti'a medicala, care este cea mai vechia, de odata cu omul, si nici adi nu-i deseversita, care este partea doctorilor, pote se ajute pe langa ostanelile omenesci in bole.

Se alungati deci vrajurile si vrajitorii nepriceputi, caci deca este ajutoriu dela omeni, acesta pote fi numai dela omeni priceputi: dela doctori. — „Deca vre Ddiu si fara de doctori me voi tamadui. . .“ dic unii. Unii ca acesti'a se-si aduca aminte ca astfel numai paganii vorbesc, si este un peccat a ascepta tote n u m a i dela Dumnedieu, acestora le mai dic: deca vre Dumnedieu si fara mancare vei pote trai: pentru ce nu pui la proba bunatatea lui Dumnedieu, nu manca se vedi ca vei trai.

Cu tote aceste dise, crestinii mei, eu n'am vrut se ve dovedesc dora ca fara doctori si medici nu ne putem insanetosia caci de multe ori se tamaduesce omul numai din mil'a lui Dumnedieu si precum deca am astepta noi ajutor si mantuire dela Dumnedieu numai nefacend nimica din partea noastra, am peccatui, tocmai astfel peccatui deca am astepta dora numai dela omeni, dela doctori tamaduire. Crestinul intiept deci va recurge in bol'a sa si la doctori priceputi si se va tiené de ordinatiunile si sfaturile aceluia, privindu-le ca un mijloc dat de Dumnedieu, va lua medicamentele rugand pre Dumnedieu, ca se deie putere tamaduitoare acelora si se-l mantuesca de bol'a sa, tota sperantia avend in Dumnedieu Doctorul sufletelor si ale trupurilor nostre.

II.

Crestinii mei!

Cu cât sufletul este mai mare decât trupul, cu atât mai insemnate sunt si datorintiele nostre facia

de suflet in totdeuna asia si in bóle si in necasuri. Cę datorintie avem noi deci facia de suflet in casuri de bóle? Omul crestin in cas de bóla este datoriu sa sufere cu pacientia si sperantia in Dumnedieu ból'a sa si mai presus de tóte rugându-se se-si pregátésca sufletul spre mórte ori spre viéti'a. „De este cineva intru voi bolnav se cheme preotii bisericei si se se róge pentru dinsul . . .“ Iacob V. 13. invetia insasi Christos prin rostul apostolului Iacob.

Nainte de tóte sa ne rugam: Apoi se suferim ból'a nóstra cu pacientia, cu rabdare indelungata „rabdarea lui o sciti . . .“ Iacob V. 11. pentrucá séu noi suntem pricin'a morbului nostru séu dela Dumnedieu s'a trimis morbul pentru sfatul seu necuprins de mintea omenésca. Déca noi suntem vin'a morbului nostru, a fi nerabdatori este lucru nefolositor, ba chiar primejdios, caci numai ne mårim durerile si primejduim morbul. Mai bine deci se invetiam din ból'a nóstra ca pecatul este chiar si spre stricaciunea trupésca: De câte-ori bólele sa nasc din desfrånari trupesci, de câte ori din mancari si beuturi fara mesura; de câte ori ne turvina mania si pism'a sângele; de câte ori ne mistuesce superarea prin bóle. Cu adeverat in celea mai multe casuri nu putem nega, ca noi suntem pricin'a bólelor de care suferim, insasi peccatele nóstre ne-au adus ból'a. Atunci n'avem cuvânt se fim nepacnici si nerabdatori, ci se ne odihnim intru cugetele nóstre intrebuintiand si ból'a nóstra ca invetiatura morala spre indreptarea nóstra in viitor. Se punem gând ca re'nsanetosiandu-ne vom fi mai intielepti si ne vom feri de reu de peccate se nu ne ajunga nefericire mai mare.

Ér déca ból'a nóstra este trimisa dela Dumnedieu pentru sfaturile voiei sale necuprinse, se dam multiamita lui Dumnedieu, caci El numai pentru binele nostru sufletesc ne-a trimis ból'a „ca prin rabdare si mangaierea scripturilor se avem nadejde“ cum invatia apostolul Iacob (Epistola catra Romani.) Câte-odata sufletul nostru e slab in credinti'a si Dumnedieu void a intari sufletele nóstre pune la probe, la incercari credinti'a nóstra; prin suferintie prin morburi ne încerca. De multe ori sufletul nostru se lipescé pré mult de celea pamentesci încât ne uitam de celea ceresci, de celea vecinice, si Dumnedieu vrea se aredice sufletele nóstre la Dênsul prin trimiterea suferintielor si a bólelor, caci intradever nimic nu ne face sa intielegem mai bine adeverul: „desiertaciune sunt tóte, desiertaciunea desiertaciunilor“ decât insasi bólele si suferintiele.

Asiadara datorinti'a nóstra facia de suflet in bóle, in morburi se reasumésa in urmatórele:

1. Sa rabdam crestinesce suferintiele morbului „luand pilda de patima si de rabdare indelungata pre proroci . . . ca mult milostiv si indurat este Domnul“ dupa (Epistola sabornicésca) cum invetia apostolul Iacob. c. V. 10.

2. Ne'ncetat se ne rugam lui Dumnedieu multiamindu-i pentru tóte, asia pentru morbul ce ni s'a tramis dupa cuvintele apostolului Pavel „Totdeuna se ve rugati, nencetat va rugati, intru tóte se multiamiti, ca acésta este voia lui Dumnediu . . .“ Pavel. Thes. V. 18.

3. Nepotend voi a ve rugá in deajuns nici pentru certarea peccatelor vóstre nici pentru sanetatea vóstra, faceti rugaciuni, paraclise, sarindare, maslu prin preotii dupa cuvintele lui Christos prin rostul apostolului Iacob:

„De patimesce cineva intru voi se se róge . . . de este cineva bolnav intru voi sa cheme preotii bisericei se se róge pentru dinsul ungendul pre dinsul cu untul de lemn al mantuirei si rugaciunea credintiei va mantui pre cel bolnav si-l va radica pre dinsul . . .“ Iacob V. 13. 14.

4. Aducându-ve aminte de diu'a cea infricosiata a domnului, in care avem se dam séma pentru peccatele si fara de legile nóstre, sa grabiti la adeverat'a pocainti'a si la st'a cuminacatura dupa cuvintele aceluiasi apostol „Marturisiti-ve peccatele si ve rugati unul pentru altul; ca mult póte rugaciunea dreptului care se face . . .“ „si de va fi facut peccate i-se vor certa lui.“ Iacob V. 16.

5. Datorintia avem se ne impacam cu omenii si cu Dumnedieu cerënd iertare pentru peccatele nóste caci mai avem inca pucina vreme: de am nepastuit pe cine-va se-i întórcem impatrat, de am vatamat pre cineva sa ne iertam cu el se ne impacam cu vrajmasii nostrii chiar, se cerem dela Tatal Cel ceresc iertarea peccatelor nóstre, se ne impreunam cu Chr. Mantuitoriul prin s-tele sale taine: Ungându-se madularile nóstre cu santul oleiu al maslului, cerem indurarea si gratia lui Dumnediu si prin st'a cuminacatura sa intarim in nadejdea invierii de veci.

Aceste sunt pe scurt datorintiele crestinilor in casuri de bóle carele déca le-a implini conscientios crestinul, indoit castiga-va caci pe de o parte re'nsanatosiandu-se e mangaiat ca si-a implinit s-tele datorintie prin cari a dobandit harul si mil'a lui Dumnedieu si s'a intarit prin credinti'a spre o viéti'a mai crestinesca placuta lui Dumnedieu; de alta parte, déca estè rënduit se móra, fara frica primesce mórtea si cu bucuria pasiesce inaintea judecatoriu-lui ceresc ca se-si iee resplata, caci precum dice apostolul Pavel (II. Timotei IV. 7.) „Lupta buna a luptat, credinti'a si-a pazit si acum intra in Bucuria Dlui seu.“ Amin.

C. Lazar,

preot.

Monografia comunei Chitichaz.

de Iosif Ioan Ardeleanu.

(Continuare.)

VII.

Despre starea progresiva sau culturala a comunei.

Progresul, — acest'a ar fi obiectul de predilectiune, despre care mi-ar placé se vorbesc multe si frumoase in capitlul de fatia; inse durere, caci togma aci, in acest obiect am se vorbesc inregistrând mai putiene imbucuratóre cu privire la comun'a nóstra.

Ne mai amintind si alte imprejurári grele de-ale trecutului, — cum s'ar si potè inchipuí progres si cultura acolo, unde numai cu câte-va decenii mai nainte, invetiatorii - luminatorii poporului — erau alesi dintre nisce simpli clopotari; ér localitátile de scóla dupa cum arataiu in capitlul III, erau esarândate, si acele din sila, numai pe câte un an.

Pe langa acestea, in poporul nostru a fost a-nevointia, ca numai cu mare si multa fortia s'au induplecat a se tredi din somnul seu letargic. Tienënd mortis, — precum mare parte tiene si astadi — pre langa principiul gresitu, ca cum au trait mosii si stramosii fara multa carte si scóla, asia vor traí si urmasii. Dara lancedimea si amortiél'a acésta a fost comuna cu toti agronomii timpurilor trecute; in acésta privintia abea s'au deosebit in trecut poporul nostru de celelalte popóre conlocuítorie.

Precum in trecut, asia si in present, economi'a de câmp, la care mai vêrtos poporul nostru din punctul de vedere al sustiênerii e avisat, este caus'a principala, ca si astadi e atât de mare numerul necarturarilor si ca nu toti pruncii obligati cercetéza scól'a regulat.

Dara nu-mi este intentiunea se denuntiu satenii mei. Caci ori cât de departe m'asi estinde cu plânsórea mea in acésta materia, mai pre urma trebuie se constat, ca astadi in poporul român de aici se arata multa bunavointi'a spre cultura.

Economul mai cu dare de mâna, incepe a tiené câte o gazeta, si pentru noptile mai lungi de érna i-si procura si câte o carticica de cetit. De un timp in cóce deschilinit mare trecere are calendariul ce se tiparesce la tipografi'a diecesana din Arad, se intielege pentru lecturele instructive si interesante ce le contine acel calendar.

Din acésta espunere mica, se invederéza dara, ca poporul este setos dupa lectura acomodata inteligintii sale — si pre langa putiêna bunavointi'a din partea celor chemati de-a da impuls, s'ar potè forma pretotindenea prin comunele nóstre rurale bibliotecii populare s'au scolare, prin ce apoi am avè profitul

si folosul vedit, in sporirea numerului credintiosilor descepti si priceputi.

Un semn de viétia si un pasu spre inaintare la noi, abea la anul 1889 s'a facut, când s'au infiintiat corul vocal din loc. Cu dtul 22 Februarie 1890 Nrul 11,863/VIII. intarindu-i-se statutele prin Inalt. Minist. reg. de interne, la 26 Aug. 7 Sept. 1890 a dat primul concert reusit sub diriginti'a fostului dirigent T. Bratescu. Prosperarea acestui chor ar fi de dorit din punctul de vedere moral-religios-social.

Nu mai putiên insemnata este din punctul de vedere cultural, societatea de lectura mixta infiintata in anul trecut. Acésta societate inca-si are statutele sale aprobate de Inalt. Minist. reg. de interne cu datul 2 Maiu 1891. Nr. 32.145. 6. m. V/10.

Presedintele ei este: Michail Székér prefectul domniei de aici. Membrii solvesc anualminte câte 2 fl. v. a. si sunt de toti 53 insi. Societatea pórtá 2 foi: „Telegraful Român“ si „Budapest“; Una umbla gratuit.

Mai este inca o societate de interes local, si acésta este „societatea focarilor“. S'au organist la anul 1889 Iun. 10. ér statutele societatii s'au aprobat la 1889 Sept. 4. sub Nr. 59.123 VII. m. int. In fruntea ei sta castelanul dominial din loc, Carol Székér, ca subconducator Nicolau Böhm secretariul dominial din loc. Fie dis spre laud'a locuitorilor de aici; caci in comun'a nóstra arareori se intêmpla incendiuri si cu atât mai putien intentionate. La dispusetiunea focarilor stau 4 pumpe (pusce de apa) si tóte aparatele trebuintióse in pretiu de 2000 fl. v. a.

Dintre gazetele române s'au portat in comuna la anul 1891 „Biserica si Scóla“ „Gazeta Transilvaniei“ „Luminatorul“ „Tribuna“ „Gazeta Poporului“ „Familia“ si „Calicul“.

Siguranti'a publica a comunei.

Siguranti'a publica in comun'a nóstra, preste tot este multiamitóre. Moralitatea si respective religiositatea, care propriaminte este bas'a sigurantiei publice, inca nu este atacata si infiltrata de spirital materialistic al secului. — Daca in trecut a fost casuri sporadice de criminalitáti: jafuri, omoruri, batái si altele asemenea acestor'a, apoi astadi cu óre-si care bucurie si mangaiere trebuie se inregistrez, ca acelea se ivesc, si se intempla mai arare-ori.

In trecut justiti'a era fórté scurta si prompta in ale sale verdicte. Conflictele mai merunte se complanau ori se judecau la antisti'a comunala locala; nu aveau atâtea cali eliberatóre (mantuítóre) ca si in dilele nóstre. Numai chiar omorurile si jafurile mai mari se strecorau pe la tribunale.

De altmintrelea despre deliberárile justitiari asupra feluritelor escese, intre scriptele comunali dela

numail783 aflam destule, dintre cari voiu aminti anul urmatórele :

Siatosiu Chirila a intrat beat in cas'a lui Macoveiu Gligor, unde se tienea nunta. Acolo certându-se si cu unul si cu altul, a fost dat afara. De acolo a mers la cas'a lui Selageanu Flore, unde a gasit pre stapan'a numai singura. Certându-se si cu acésta si cu capetul unui sul (ruda) inpungându-o a sângerat'o ; si asia in mod legal s'au judecat la 15 bâte.

Siuimanu Toma, care de si mai nainte a fost espulsat din comuna : totusi pentru placerea cui'va a ramas in comuna, facend escese nóptea si bocterul (pazitorul de nópte) dupa detorintia voidnd se-'l petreca la cas'a comunala, i s'au o pus scotind cutitul si strapungându-l prin buhaiu, pentru care fapta i sau deliberat 15 bâte si escortarea totala din comuna.

La jalb'a pastorilor de câmp din Giula, ca Cighir Simeon si Here Iuon, slug'a lui Posiar, ar fi intrat cu vitele lor violenter pe hotarul Giulii, ca s'ar fi opus pastorilor de acolo si ar fi injurat evangelia, pentru aceste s'au judecat fiecare la 12 bâte si solvirea haitasiului.

Lazar, fiul lui Stanu Toader si a lui Nicola Onu, pentru-ca a aruncat pe strada dupa grecii dela Szarvas s'ar pedepsit câte cu 6 bâte.

Hegedusiu Vasilia fiind mai nainte suspicionat cu Solmanoaii, a fost despartiti de catra olalta. Éra la 24 Februarie 1783 pentru ca a conversat la olalta, s'au intemnitiat. Cu tóte aceste neindrep-tându-se si vediend, ca continua a convietuii, a se imbeta si conversa cu ea, — s'au determinat a i-se da 15 bâte si 15 bicie (corbacie) si pre langa aceste a-se elimina si din comuna.

Ardeleanu Nicolae s'au sfadit cu Pantea Iuon pentru ca muerea acestuia a suduit pre Ardeleanu Nicolae. Barbatului i-am rânduit 15 bâte ; éra muerii 12 corbacie. Cei ce li-au audit sfad'a au fost : Munteanu Stefan si Cheresiu Flore.

Mustatia Petru s'au chemat prin bireu (jude) la cas'a satului de trei ori, si n'a venit. A patra óra s'a adus cu chisibireul (plaiesul) pre care l'au injurat pe cale de cruce si l'au amerintiat, ca ii va plati iel ast'a. Pentru aceea s'au pedepsit cu 25 de bâte.

Stanu Filip a fost trimis de bireu, ca se aduca lemne pe séma satului ; n'a mers si nici nu s'a seusat inaintea bireului. Pentru acésta s'au pedepsit cu 12 bâte.

Bandula Danila a cerut dela Misaresiu Simeon, o datorie de 2 grositia, dicând ca nu-i omenie, ca nu i-a dat pana aci. La ce Misaresiu Simeon dise : „na, mama-ta si altele.“ La vórba asta se incaierara. Bandula sudui de sfinti, angeri, evangelia si cruce. Pentru asta Bandula Danila s'au pedepsit cu 24 de

bâte ; éra Misaresiu pentru ca i-a respuns prin atari cuvinte urite, s'au pedepsit cu 12 bâte.

Solomon Petru fiind gulesiu (ciurdariu) a negat, ca ar fi crepat vitielul lui Chisiu Tóder ; pentru minciuna s'a pedepsit cu 12 bâte.

Selageanu Flore pentru ca a injurat in publicitate, s'au pedepsit cu 12 bâte.

Soti'a lui Neamtii Chirila a ascuns nisce vra-ciuri in chemesia fetei sale ; pentru acésta mam'a a capatat 12 corbacie, éra fata 6.

Ano 1796 Die 12-a Iulie. Lupu, fiul lui Avramutiu Flore, in fiinti'a de fatia a bireului Balasiu Ioan si a juratului Michisiu Stefan, dupa ce a capatat 24 de bâte, s'au lasat pe picior liber sub aceea conditiune, ca se umble la lucru, sau se sebage sluga ; caci de altmintrelea, daca se va gasi in comuna lenevindu-se, sau si cu atâta mai vértos se va prinde in óre care furt, numai de cât se va transpune de-a dreptul in temniti'a comitatensa, sau daca va fi apt se va da catana.

Selageanu Flore, pentru ca birtasiul Siposiu Todor n'a voit se-i dee vin in credintia, dupa injurarea evangheliei, sfintilor si a lui Dumnedieu, i s'au incaerat de cap si l'au zgrabalat in fatia. Pentru asta Selageanu Flore s'au pedepsit cu 25 de bâte bune.

In privinti'a administratiunii politice, comuna Chitichaz apartiene cercului Giula. Protopretorele cercului este : Ladislau Kóver ; éra comitele suprem Adalbert Tallian, introdus ca atare cu mare solenitate numai in dilele trecute.

X.

Industri'a, negutiatori'a si comunicatiunea comunii.

Vitalitatea unui popor consciu de sine, zace in industrie, negutiatorie si comunicatiune. In trecut chiar si popórele cele mai culte puneau pré putien pond pre acestea ; astadi chiar si cultura veri carui popor se mesura dupa acestea ; pentru-ca cerintiele timpului sunt felurite si multe, ér cerintiele se pot acoperi numai prin acestea. Nu e destul dara, ca popor se ne cultivam unilateralmente numai pe un teren de cultura, ci se recere se le esplotam, si se imbratisiam tóte terenele de cultura.

Slabi'a si debilitatea nóstra zace togma in aceea, ca nu ni-am estins pana aci mai de parte dela economia (plugarie), in cât astadi din sinul poporului nostru vedem esind putieni industriesi si negutiatori etc.

Chiar poporul de aici, care preste tot se ocupa mai numai cu economia — dupa cum aretaiu in capitlul al 6-lea — in cas de ani sterili (neroditori) nu are isvóre de venit. Precum in general, asia si in special ar fi bine si consult, ca poporul nostru de aici se imbratisieze meseriile.

La noi progresul, ce se arata pe terenul industriei si comerciului, in cea mai mare parte il pórtá industriési de streine limbi si de streini datini. Nu e mirare apoi, ca românul in loc se pórté cojoc, care este mai practic si mai frumos, se intiortuina, cu spenzel ce nu e nici practic, nici frumos. Starea industriei la noi, dupa cum m'am potut informá, este cam urmatórea. Sunt: 8 calciunari; dintre cari 3 români; 5 fauri; dintre cari 2 români; 2 lacatari; 3 masilusti; 3 rotari; 4 mesari; un bardar (dulgher român); doi cojocari, un morariu; un clopar; doi croitori; un spatar (tiesetor*); un dogar; un tinicher; un orar (ciesar); un iegar; un maur; 2 barbieri; 11 birtasi; dintre cari trei români; un macelar, trei hentesi; un brutariu (pâneriu); un ospetariu; un hornar.

Negutiátóri'a la inceput a fost in mânilé gre-cilor. Acei'a sunt cei mai vechi colonisti in comuna. Meritele lor prin partile nóstre, deosebit in comunitatile bisericesci Ciaba, Bichisiu, Chitichaz, Karczag, Vészto, Szentes, nu se pot nega nici cu privire la augmentarea si sustienerea Bisericii gr. or., nici cu privire la in florirea si latirea comerciului. Cel dânteu comerciant in comun'a nóstra a fost Nicola Georgie (Passal). Acest'a si urmasii lui au purtat chiar si sarcin'a epitropiei bisericesci pana in timpurile mai recente. Cu timpul negutiatoria, cu putiena exceptiune, a devenit in mân'a israelitilor, cari astadi sunt de toti 7 ér un negutiatoriu e român.

Despre comunicatiune ajunge ca se amintesc pe scurt atât'a, ca aceea in trecut a fost pre cât numai se póte de rea. Mai ales pe vremuri ploiose trasur'a se cutropia pana in dric si butuc. Bietul calator, nu odata era impededat in calatori'a sa si chiar se renuntie dela calatorie s'au facéndu calatorie se se descarge in drum cu marf'a sa de transport, sau in cas de nevoie mare se céra ajutor strein pentru de-a se scóte din noianul si in-gloditur'a tinei.

De un timp incóce, comunicatiunea cu trasur'a, atât prin comuna cât si afara de comuna, prin scurgerea repentina a apelor de pe drumurile de tíera rotundite, este ceva mai usióra.

Prin comunã sunt aplicate astadi mai pe tóte stradele principale asia numitele podele de scânduri; astfelii si comunicatiunea pedestra este mai usióra.

Comunicatiunea calei ferate de stat s'au inceput la anul 1858 si cerculatiunea in marfe si persóne anualminte este de tot insemnata. La noi se mai concentéza dela anul 1886-linia ferata Arad-Csanád in directiunile: Kétegyház-Szt.-Anna.

Pre langa domni'a de pament din loc, post'a

* Cu tiesutul pânzei se ocupa si femeile nóstre române, sunt in comuna cu totul 203 de resbóie si 1 pentru tiesetor.

comunica de mult, si se sustiené si astadi mai vértos din punctul de vedere al transportului mare de marfuri si de corespondintie, ce le are domni'a. Dela anul 1870 e magistru postal Francisc Havel.

Biroul telegrafic a inceput a functiona si in interiorul comunii la anul 1884.

XI.

Biserica si scóla romano-catholica din loc.

Urdirea Bisericii rom. cat. de aici, se datéza dela sustarea domniei; pentru-ca chiar si singur zidul Bisericii e reconstruit adeca imbinat cu castelul dominial si la inceput servia de casa de rugatiune nobilei familie a contelui de astadi si credintiosilor apartinatori.

Numai mai tardiu la anul 1852 dupa ce se sporise numarul credintiosilor s'au format parochia de sine statatóre.

La anul 1851 s'au zidit cas'a parochiala de astadi pe spesele domniei; éra scóla rom. catholica susta cam dela anul 1805.

Inmatricularile regulate se incep numai dela anul 1852.

In anul 1891 s'au nascut 71; repositi 63 éra cununati 24. Au umblat la scóla 65 prunci si 68 fete; de toti 133. Caracteristice, ca toti elevii deobligati la scóla, au cercetat scóla in regula.

Preoti:

1805 pater Iváts.

1817—1852 pater Remegius Berdar capelan de curte.

1852—1870. Ioan Danielovics, paroch inst.

1870—1877. Ioan Balaton, paroch. instalat.

1877—81. Iacob Fischer, par. inter.

1881. Michail Kauten, paroch defin. S'a nascut in anul 1838 in comun'a Kisösz (cottul Torontál). S'a sfinstit de preot in Timisióra. A functionat ca pleban in Szerb-Szt.-Péter si Teremia; éra dela anul 1881 pana in diu'a de astadi in loc. Cu medicamentul inventat de densul asia numit „fenyü-kivonat“ dela 4 ani incóce, vindeca cu succes tuberculos'a, despre ce posiede nenumerate recunoscintie dela pacientii sei revindecati din bóle. In timpul de astadi e o persóna celebra, in cât pórtá numirea de „Kochul maghiar.“ De presinte ii este interdusa vindecarea; dar se speréza, ca pe anul viitor in lun'a Februarie va obtiene licentia, dela locurile mai in alte.

Invetiatori-cantori:

1876. Vilhelm Horátsek.

1877. Ioan Kováts. Nascut in Segedin la anul 1849, unde a si absolvat preparandia. Mai pe urma

a functionat ca invetiator-cantor in comuna O-Szt.-Anna. Are o voce de tot sonora si placuta.

* * *

In anul trecut lun'a lui Maiu, familia cont. Almássy din loc, sub patronatul si auspiciile sale a infiintat un asil de copii privat dupa sistemul Froebelian, intru cari astadi se proved cu instructiune 80 de copilasi. Spre acest scop a cumperat un intravilan, pe care in decursul anului s'au zidit institutul. A costat la 4—5000 fl. v. a. Pre lãnga copilasi e aplicata instructórea: Carolina Waltersdorfer si o bona.

(Va urmã.)

D I V E R S E.

* *Consistoriul eparchial aradan* este conchiamat in siedinti'a plenara pe 26 Noemvre (8 Decemvre a. c. la 10 óre inainte de amédi.

* *Academí'a romana de sciintie* si va deschide sesiunea ordinaria a anului viitoriu in 15 Februaru.

* „*Calendarul Aurorei*“ pre anul 1893 are un cuprins variat si mai multe ilustratiuni. Se póte procurá dela tipografi'a „Aurora“ din Gherl'a cu pretiul de 30 cr. — Francat 35 cr. v. a.

† *Necrolog.* Parintele Teodor Mihailovici paroch deficient in Lalasintiu com. Carasiu severin nasc. la an 1797 a repausat in Domnul Vineri la 3 óre nóptea dupa un morb scurt, inmormentarea s'a celebrat Domineca in 15 Noemvrie a. c. prin parochul local Ioanu Hadanu, Ambrosie Popescu, Lazar Malet, Valeriu Malesin in fati'a tuturor parochienilor, inteligintia din jur si mai multi invetiatori. Cuvéntarea funebrala fù rostita prin parochul local schitiend intrég'a viétia a reposatului, care a servit 67 de ani la altariul Domnului, in etate de 97 de ani.

* *Necrolog.* Silvia, fiica preotului Dimitrie Popoviciu din Budintiu, dupa grele suferintie cauzate de „difterita“ in frumós'a etate de 13 ani, s'a mutat la cele eterne. O jalesc nemangaiatii parinti a surori si numeróse rudenii. — Fie-i tierân'a usióra!

* *Incendiu* la 15 Noemv. s. v. a. c. 6¹/₄ a ars acoperisiul casei parintelui Ioan Hadanu din Lalasintiu prin o tievie de cuptor a carei flacara strabatù acoperisiul si ars tóta recolt'a anuala, cucurudiu, oves, mazere, si alte multe obiecte din pod. Dauna se urca preste 600 fl. v. a.

C o n c u r s e.

Pentru deplinirea parochiei de class'a prima din comun'a T.-Remetea — protopresbiteratul Timisiorii, devenita vacanta prin mórtea preotului Nicolae Petrescu, se escrie concurs cu termin de 30 de zile dela prim'a publicare.

Emolumentele anuale sunt: Un'a sesiune parochiala; stol'a si birul usuat; un platiu parochial cu cânepisce; cari tóte computeate dau un venit minimal de 820 fl. Din

acest venit veduv'a va avé competinti'a normata in §-ul 8 al reg. pentru parochii.

Recursele provediute cu documentele originale de cualificatiune pentru parecii de cl. I-a, adresate comitetului parochial din T.-Remetea, sunt a-se substerne oficiului protopresbiteral din Timisiór'a. Recurentii sunt avisati a se presenta cu 8 zile inainte de alegere in vre-o Dumineca séu serbatóre in s. biserica din T.-Remetea, spre a-si areta desteritatea omiletica si rituala.

T.-Remetea, 22. Octomvre 1892.

Comitetul parochial.

In contielegere cu Dr. TRAIAN PUTICIU, m. p. protopresbiterul Timisiorii.

—□—

Se escrie concurs pentru indeplinirea definitiva a postului de invetiatoriu la scól'a gr. or. rom. confessionala din Cladova, comitatul Aradului Inspectoratul Radna in urmarea renunciarei fostului invetiatoriu Aureliu Jure'a cu termin de alegere pe Duminec'a din 13/25 Decemvrie 1892.

Emolumintele impreunate cu acest post sunt: 1) In bani gat'a 260 fl. v. a. 2) Interesele de dupa capitalul depus de 613 fl. v. a. in cassa de pastrare dela V. Consist. iarasi in bani gata suma de 24 fl 54 cr. v. a. 3) Pentru conferintia cand va participa 5 fl, 4) Pentru cantorat 12 fl, 5) Pentru curatorat 8 fl, 6) In natura 6 orgii de lemne din cari e indatorat a incaldi si scól'a (sala de invetiament), 7) Competintie desdaunari de pasiune anual-minte de nu va avé vite recerute 7 fl. 46 cr, 8) Alta competintia din arend'a pamentului invetiatorescu, care-lu folosesce comun'a de pasiune 8 fl, 9) Cuartir liber cu una chilia si culina, grajd si gradina de legumi. Sum'a 325 fl v. a.

Dela recurenti se cere se produca testimoniu pre-parandalu, de cualificatiune si de limb'a magiara, apoi cel putien 2 (doue) clase gimnasiale ori civile: in lips'a celor cu cualificatiune receruta mai sus, se primesc si cei cu mai putiena cualificatiune, ér la cas când nu vor recurge individi cualificati, se primesc si preparandi absoluti: dar alegerea acestor'a se considera de nimicita in casul déca la terminul procsim al esamenelor de cualificatiune nu se va cualifica, si se va deschide concurs nou.

Alegendul invetiatoriu pentru sum'a espusa in punctul 4. va avé a tienè si implini cantoratul in biserica, a-participa la tóte inmormentarile dela 7 (siete) ani in susu, la parastase si cununii, fora alta tacsã.

Recurentii vor avé a-se presenta in vre-o Dumineca, seu serbatóre pana la terminul alegerei in S. Biserica din Cladov'a, spre a-si areta desteritatea in cantare si tipic.

Recursele astfelu instruite, si adresate comitetului parochial din Cladov'a, pana inclusive in 12-24 Decemvre a. c. sunt a-se tramite Multonoratului Domnu Iosif Vuculescu, inspector cercual de scóle in Sioimosiu u. p. Radna comitetulu Aradului, cele mai tardiu iutate nu se vor lua in consideratiune.

Cladova 15/27 Noemvre 1892.

Pentru comitetul parochial:

Michail Jurca, m. p.
presidele comitetului.

In contielegere cu mine: IOSIF VUCULESCU, m. p.
inspector de scole.

—□—